

Arkeologisk schaktningsövervakning

HOLMGATAN

vid schaktning för fjärrkyla genom stadslager RAÄ 68 i Falu
stad och kommun, Dalarna

2014

Arkivrapport dnr 40/14

Eva Carlsson

© Lantmäteriet i2014/00618

Dalarnas museum, Falun, 2014

Inledning

Falu Energi & Vatten har schaktat för fjärrkyla i Holmgatan mellan fastigheterna Holmen 8:1 och 8:2 i centrala Falun (bilaga 1). Arbetsföretaget berörde fornlämning 68:1 i Falun. Fornlämningen utgörs av stadslager med medeltida ursprung (FMIS). Länsstyrelsen Dalarna har därför beslutat att schaktningen skall följas av en arkeolog från Dalarnas museum, lst dnr 431-2092-2014.

Det aktuella området ligger på ursprungligen låglänt mark nära ån, men har fyllts upp och bör ha varit bebyggt sedan 1600-talet.

När fjärrvärme lades ner i Holmgatan 1997 schaktövervakades sträckan mellan Falugatan och Bergskolegränd av museet (DM proj 828).

Fjärrvärmeschaktet grävdes längs husfasaderna på gatans sydvästra sida. Där framkom i huvudsak sentida påförda fyllnadslager p.g.a. tidigare schaktning för huskroppen i väster (f.d. Domusvaruhuset byggt ca 1970) och för VA-ledning i gatan på nordöstra sidan av fjärrvärmeschaktet. Det var endast i husets sydöstra hörn som det fanns bevarade äldre kulturlager. Det aktuella fjärrkyleschaktet anslöt i söder till ett tidigare schakt, vilket grävdes hösten 2013. Då framkom slagg varvat med grus- och lerlager (Hägerman 2014).

Målsättning

Undersökningens syfte var att dokumentera äldre konstruktioner och kulturlager. Om schaktet var tillräckligt djupt skulle även den naturliga topografin dokumenteras.

Metod

Delar av schaktningsarbetena följdes av en arkeolog, men det var främst efter att schaktet grävts, men innan det grusats och några rör lagts ner som dokumentationen gjordes. Delar av schaktväggar och -botten rensades för hand, beskrevs och fotograferades. Schaktet mättes in manuellt utifrån angränsande byggnader.

Resultat

Schaktet grävdes 67 meter långt, drygt 1,1 meter brett och 1,1 meter djupt (bilaga 2). Schaktet grävdes ca 3 meter öster om och parallellt med västra gatufasaden nästan fram till hörnet vid Bergskolegränd (figur 1). Där vek schaktet av mot väster, ca 3 meter, för att passera fjärrvärmeledningarna och sedan fortsätta i ursprunglig riktning för att ansluta till det tidigare fjärrkyleschaktet.

I botten syntes i norr brun grusig sand med småsten och slagg. Längre söderut bestod botten snarare av grå sandig lera med rullsten och tegel och i sydligaste delen, väster om fjärrvärmeledningarna, av slagg. Den södra delen hamnade då utanför det tidigare grävda VA-schakt, vilket berörde större delen av aktuellt schakt. Därav fyllnadsmassor av lera och sand i botten. Ovanpå dem fanns ofta mycket distinkta lager som troligen lagts ut vid senare

schaktningar för ledningar och när gatuvärme lades ner. Lagren var inte exakt lika hela vägen, men följande kan tjäna som exempel. Under sättsanden för gatstenen fanns vid punkt A: 0,1 meter grått grus, 0,15 meter beige sandigt grus, 0,35 meter brunt grusigt "kulturlager" med sten, trä och tegel, 0,1 meter åsgrus och i botten gråbeige sandig lera med tegel.

Väster om fjärrvärmeledningarna såg det lite annorlunda ut. Lagren var inte lika tydliga, där syntes mer slagg och även en del malm i fyllningsmaterialet (figur 2). Även det området var stort av en hel del ledningsschakt.

Slutsatser och utvärdering

Lagren i huvuddelen av schaktet var sentida och ditkomna efter att VA-schaktet grävts. Ett undantag var slagglagret som framkom i södra delen. Det var troligen samma slagglager som framkom vid fjärrvärmeschaktningen. I hörnet av affärshuset fanns då ett bevarat kulturlager ovanpå ett tunt mjälalager på slaggen. Kulturlagret låg 0,7-0,8 meter under dagens marknivå och slagglagret cirka 1 meter under. Det nu observerade slagglagret låg på ungefär samma nivå.

Dalarnas museum förordar inga ytterligare arkeologiska insatser för det aktuella arbetsföretaget. Det kan finnas äldre lämningar i de slagg- och gruslager som förmodligen finns bevarade under det aktuella schaktet. Någon naturliga markytan framkom inte vid schaktningen, utan ligger förmodligen betydligt djupare.

Sammanfattning

En schaktningsövervakning gjordes i Holmgatan i samband med att Falu Energi & Vatten schaktade för fjärrkyla. Schaktet var 67 meter långt, drygt 1,1 meter brett och 1,1 meter djupt. Schaktet grävdes inte ner till naturlig mark. De påförda lagren bestod i huvudsak av grus och lera med inblandning av tegel, trä och slagg. Lagren föreföll moderna, det har i senare tid grävts ner flera ledningar och värmeslingor längs gatan. Ett slagglager syntes mot botten i den sydligaste delen av schaktet som grävdes väster om fjärrvärmeledningarna, dvs i ett område som inte berörts av VA-schaktet. Det kan tillhöra den äldre utfyllnaden av området.

Referenser

Hägerman, B-M 2014. Arkeologisk schaktövervakning, Holmgatan, vid ledningsgrävning i stadslager RAÄ 68 i Falu stad och kommun, Dalarna.

Dalarnas museum arkeologisk rapport 2014:3. Falun.

FMIS, Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation, www.fmis.raa.se

Dalarnas museums arkiv, projekt 828

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer: 431-2092-2014

Socken: Falu stad

Fornlämning, RAÄ-nr:	Falun 68:1
Fastighet:	Holmgatan
Koordinater, mitten:	N 6719014
(SWEREF99 TM)	E 534644
Höjd (RH 2000):	108,5-109,6 möh
Inmätning:	Manuell
Utförandetid:	2014-03-27 – 03-28
Schaktlängd:	67 m
DM projektnummer:	1549
DM diarienummer:	40/14
DM foto accesionsnr:	2014/24 (6 digitala bilder)
Arkeologisk personal:	Eva Carlsson
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

Bilaga 1, Översiktskarta

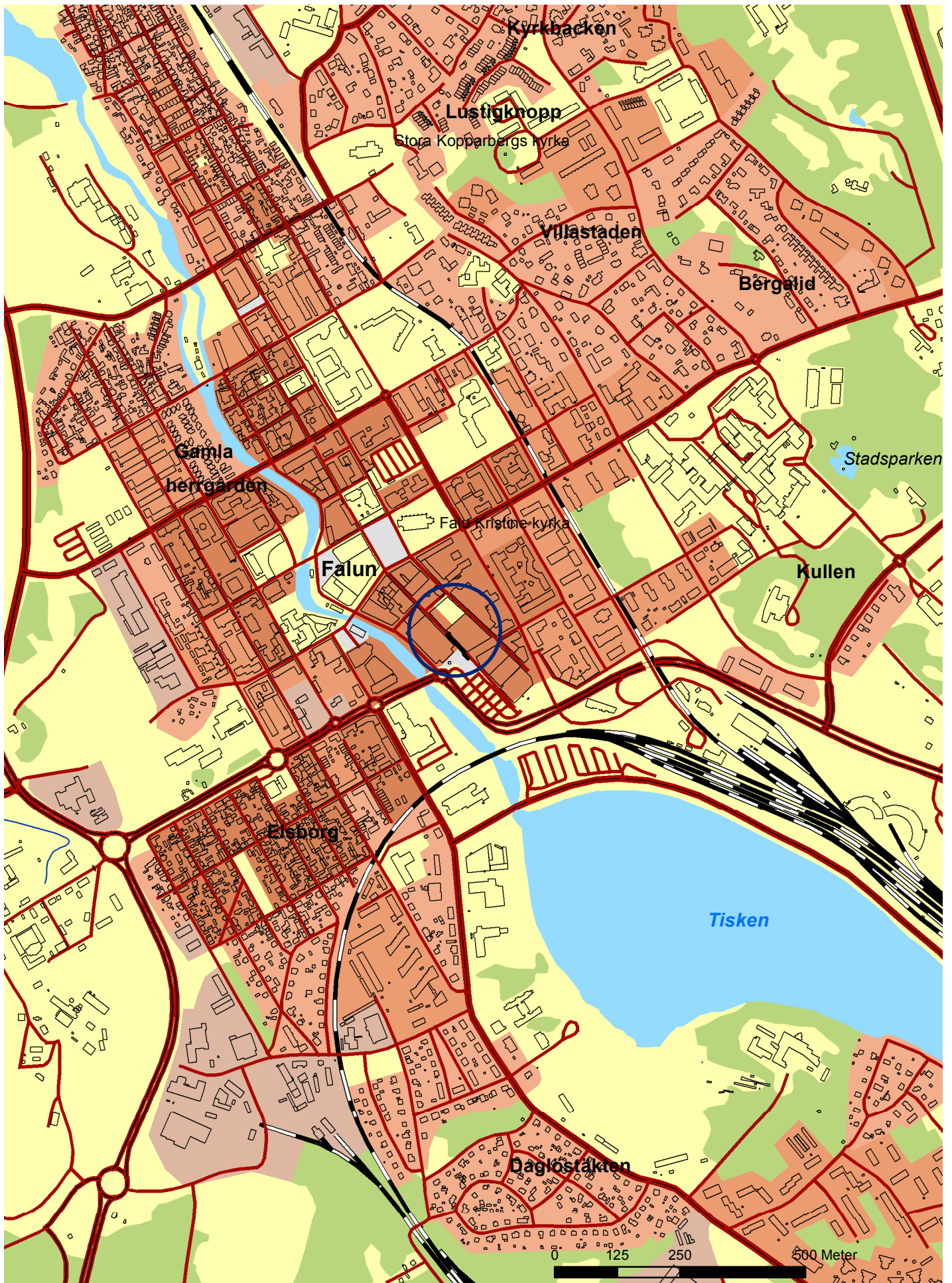
Bilaga 2, Schaktplan

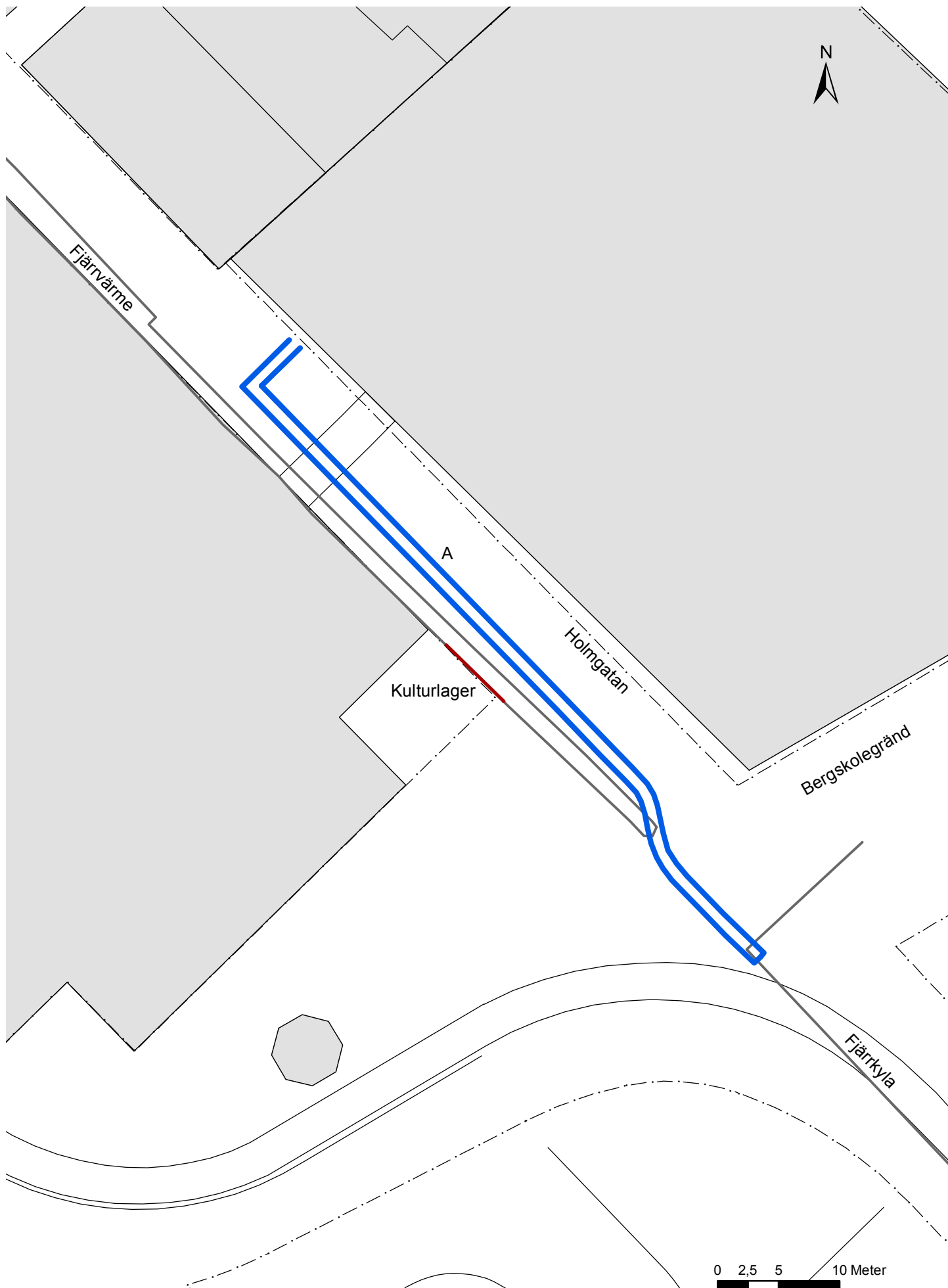
Figur 1. Översikt över schaktet, fotograferat från NNV. Foto: Eva Carlsson

Figur 2. Slaglagret i södra delen avgrävt av ett schakt fyllt med stenkross. Foto: Eva Carlsson

Bilaga 1. Utdrag ur fastighetskartan skala 1:10 000. Undersökningsområdet ligger inom den blå cirkeln.

Bilaga 2. Det aktuella schaktet är utritat med blått och de tidigare schaktövervakningarna med grått. Skala 1:400.